AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

AHLAKİ TEMELLERE DAYANAN İSLAM EKONOMİSİ SİSTEMİNDE DEVLETİN ROLÜ

Mehmet YÜCE[1] **Muhammed ÇELİK**[2]

ÖZ

İnsanların toplu halde yaşamaya başlaması ile birlikte üretim, dağıtım ve tüketim ile ilgili olayları denetlemek ve ihtiyaçların kıt kaynaklarla en etkin şekilde karşılanması amacıyla iktisat bilimi ortaya çıkmış ve iktisat, toplum yaşamını yönlendiren vazgeçilmez unsurlardan biri haline gelmiştir. Toplumlar sosyo-kültürel ve dini yaşamlarından kaynaklı ihtiyaçları doğrultusunda iktisadi sistemlere yön vermişlerdir. Bu doğrultuda günümüzde içlerinde İslami ekonomik anlayışında olduğu birçok ekonomi sistemi ortaya çıkmıştır. İslam ekonomisi esas itibariyle asli kaynakları Kur'an ve sünnet olan bunun yanında icma, kıyas gibi kaynakları da referans alan bu yönüyle dini temellere dayanan bir iktisadi sistemdir. Dini temele dayalı bir anlayışı benimsemesi itibariyle diğer ekonomik sistemlerden ayrılmaktadır. Bu ekonomik sistemin etkin işleyişi devlet ve toplumun islam ekonomisi kuralları üzerinde mutabık kalarak birbiri ile uyumlu hareket etmesine bağlıdır. Sistemin işleyişinde herhangi bir tarafın eksik ya da yetersiz kalması İslam ekonomisini etkinlikten uzaklaştıracaktır.

Anahtar Kelimeler; İktisat, Ölçülülük, Sosyal adalet, İslam'da Siyaset, İslam Ekonomisi.

GOVERNMENT ROLE IN ISLAMIC ECONOMY SYSTEM OF MORAL BASES

ABSTRACT

At the beginning of people's collective life, the economy has emerged to control the events of production, distribution and consumption and to meet their needs in the most efficient way with scarce resources, and the economy has become one of the indispensable elements leading to the life of society. Societies have driven economic systems in line with the needs of their socio-cultural and religious life. In accordance with, there are many economical systems in which Islamic economics is in their day. The Islamic economy is basically an economic system based on religion, which refers to such sources as the Qur'an and the Sunnah, as well as the sources such as dissolution and comparison. An understanding based on religion is separated from other economic systems by its adoption. The effective functioning of this economic system depends on the state and the society acting in harmony with each other in agreement with the rules of Islamic economy. The inadequacy of any side in the operation of the system will make the Islamic economy inactive.

Keywords: Economy, Proportionalty, Social Justice, Islam and Politics, Islam Economics.

Jel Codes: A14, B26, F15, F02, Z12.

GİRİŞ

Dünya yaradılışı itibariyle tamamen bir sistem üzerine kurulmuş bir yapıya sahiptir. Nitekim bugün dahi tam anlamıyla çözülmüş değildir. Bu sistem içerisinde yer alan insanda yaradılışı itibariyle mükemmeliyet zinciri içerisinde yer almaktadır. Dünya'ya adaptasyon süreci

[1] Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, myuce@uludag.edu.tr
[2] Ar. Gör. Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, muhammedcelik@uludag.edu.tr.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

içerisinde insanlar birçok şeyi yaşayarak ya da yaratanın isteği üzerine öğrenmiş olarak (Taha 20/50) hayata devam etmişlerdir. İnsanoğlunun sayısında yaşanan artış zamanla onları birbirlerine muhtaç konuma getirmiş ve birbirleri ile iyi anlaşmanın yolunu evrensel kurallar koyarak bulmuşlardır. Bu bağlamda ortaya çıkan evrensel kurallar insanoğlunun çevresinden öğrendiği kurallar, mensubu olduğu toplumun kurallarından ve dini kuralları da içerisine alan çeşitli ahlak ve saygı kurallarından oluşmuştur. Bu çerçeve de dini kurallar ise her inanca göre yaratanın emirlerinden oluşmaktadır. İslami açıdan ortaya çıkan kurallarda Allah'ın emir ve yasaklarını içerisine alan kurallar bütünüdür. Bu kurallar temelde toplumda ölçülü olmayı, ahlaki değerlere sahip olmayı ve sosyal adalete sahip olmayı emreden kurallar manzumesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam, kurallar koyarken toplum yaşamını kategorize etmek yerine bir yapboz'un parçaları gibi bütünleşince anlam ifade eden bir yapı olarak düşünerek, koymuş olduğu kuralların toplum yaşamının her alanına uygulanması gerektiğini emretmiştir. Nitekim bu alanların içerisinde iktisadi hayatta yer almaktadır. Allah'ın koyduğu kurallara göre yapılan bir düzenleme ise karşımıza İslam'a özgü olan İslam ekonomisini çıkarmaktadır. Bu çalışmada Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda İslam'a uygun bir ekonomik anlayışın nasıl olması gerektiği ve batı ekonomilerinden farklarının neler olduğu açıklandıktan sonra bu ekonominin İslam toplumlarında uygulanabilir olması için toplum ve devlet siyasetinin rolü üzerine tartışılacaktır.

1. İSLAM İKTİSADI: ORTA VE DOĞRU

Ekonomi Antikçağda ilk olarak Aristoteles tarafından ileri sürülmüş olup latince "ev ve yönetim" anlamlarına gelen "oikos" sözcüğüyle "yasa" anlamına gelen "nomos" sözcüğünün bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. "Oikonomos" anlamıyla da "hanehalkını yöneten biri" anlamına gelmektedir (Mankiw, 2008: 3). Türkçe'de ise ilk kez XVI. yüzyılda "menzil" terimiyle Taşköprülüzade Ahmet ve Kınalızade Ali tarafından kullanılmıştır (Hançerlioğlu, 1993: 78). Ekonomi, toplumun kıt kaynaklarını nasıl yönettiğinin incelenmesidir. Çoğu toplumda, kaynaklar tek bir merkezi planlamacı tarafından değil, milyonlarca hane halkı ve firmanın ortak eylemleri ile tahsis edilir (Mankiw, 2008: 4). Ekonomi, insanın sıradan iş yaşamındaki eylemlerinin bir çalışmasıdır; Gelirini nasıl aldığını ve nasıl kullandığını sorgular. Ayrıca, kıt kaynaklar içerisinde süreli olarak değişen ve gün geçtikçe çoğalan sonsuz ihtiyaçların giderilebilmesi için mal ve hizmet üretilmesi ve bunların paylaşılması ile bu faaliyetlerden doğan gelir paylaşımı ile de ilgilenmektedir (Zeytinoğlu, 1985: 1). Dolayısıyla, bir tarafta servetin, diğerinin ve daha önemli olanın, insanın çalışmasının bir parçası olduğu bir çalışmadır (Marshall, 1895: 1). Ekonomi kavramının eş anlamlısı ise literatüre Arapça "kasd" kelimesinden türeyen iktisattır (Hançerlioğlu, 1993: 78). İktisat, kıt kaynakların insan ihtiyaçlarını karşılamak üzere yönetilmesi bilimi veya bir toplumun iktisadi problemlerinin nasıl çözümleneceğini inceleyen ve yol gösteren bilim dalı olarak tanımlanmaktadır (Şahin, 1997: 11). İslam toplumları üzerinde etkili sosyo- ekonomik çalışmaları ile bilinen İbn Haldun iktisadî anlamda faaliyeti, "insanı diğer canlılardan ayıran bir özellik" olarak görmüştür. Toplu halde yaşama ihtiyacı hisseden insanın başkaları ile mal ve hizmet değişiminde bulunma ihtiyacı hissedeceğini bu ihtiyacın diğer toplumsal ihtiyaçları da "asabiyet"[3] çerçevesinde

[3] Düşmanların saldırmasından korunma ve saldıranları savma, hakkına sahip çıkma, insanların birbirine kenetlenerek güçlü bir topluluk meydana getirmeleriyle olur ki buna "asabiyet" denir. Ayrıntılı bilgi için bakınız; İbn Haldun, a.g.e., ss. 309- 311.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

ortaya çıkardığını savunmaktadır (Haldun, 2016: 119-120). Ona göre iktisadî faaliyette bulunmak "Allah katında rızkınızı arayınız" (Ankebut 29/17) ayeti ile Allah'ın emridir. Yine ona göre Allah, insanı hayatını sürdürebilmesi için beslenmeye ihtiyaç duyacağı bir özellikte yaratmış, sonra bunun yollarını peygamber aracılığı ile insanlara göstermiştir. Yüce Allah, "Rabbimiz her şeye hilkatini (yaratılış özelliklerini) veren, sonra onlara yol gösterendir" (Taha 20/50) buyurmuştur.

İktisat kavramı, Kur'an'da ise "orta ve doğru" anlamlarında da kullanılmaktadır (Çobanoğlu, 2013: 15; Yıldız, 2017: 32-33). İslam yapısı itibariyle toplum hayatını hemen hemen her nokta da düzenleyen bir anlayışa sahiptir. Bu durumda İslam'ın ekonomik, sosyal ve dini açıdan yaşam kurallarını birleştiren bir yapısı olduğu görülmektedir. İslam'da toplum yaşamını düzenleyen kurallar esasen iki temel ayrıma tabi tutulabilir. Bunlardan ilk grupta yer alanlar doğrudan Allah'ın kelamı olan "Kur'an" ve Peygamberin hayatı boyunca kendi yaşamından ve kabul edilmesini uygun gördüğü öğretilerden oluşan "Sünnet"'dir (El-Ashker ve Wilson, 2006: 32). Bu hususta tamamlayıcı kaynaklar ise, İcma, Kıyas ve İçtihattır (Falay, 1994: 222-236).

Bu bağlamda öncelikle Kur'an da iktisat için tanımlanmış olan "orta ve doğru" kavramlarının üzerinde durmakta yarar vardır. İslam inancına göre "Allah'a arınmış bir kalp ile gelen başka (Şuara 26/88)." ayetinden de anlaşılacağı üzere bir inanandan öncelikle temiz kalpli olması istenmektedir. Bunun dışında iktisat da dâhil her şey bir araçtır. Bu araçlar insanın Allah yolunda geçireceği sürecin birer uğraşısı şeklindedir[4]. Nitekim bir başka ayette "O, yeri sizin için döşek, göğü de bina yapan, gökten su indirip onunla size rızık olarak çeşitli ürünler çıkarandır. Öyleyse siz de bile bile Allah'a ortaklar koşmayın (Bakara 2/22)."; Sizi hükümdarlar kılmıştır ve (diğer) toplumlardan hiçbirine vermediğini size vermişti (Maide 5/20)." vurgulayarak doğal kaynakların insanların emirlerine verildiği bildirilmektedir. Başka ayetlerde de insanın evrenin merkezi olduğu, göklerde ve yerde ne varsa insanın hizmetine sunulduğu ve doğal kaynakların açık ve gizli olarak verildiği vurgulanmıştır (Nahl 16/12-14, İsra 17/70, Hac 22/65 ve Casiye 45/12-13). İnsanoğlunun, hizmetine sunulan bu doğal kaynakları, hayatın maddi varlığına tamamen teslim olmadan Dünya'ya geliş amacının farkında olmak ve sürekli bunu hatırlamak şartıyla, sosyal refahlarının ve hayatın devamı için kullanmalarına izin verilmiştir[5]. Fakat maddi hayatı toptan terk etmekte tıpkı maddi âlemde kaybolmak gibi görülmüş, dünya hayatını ahireti unutmadan dengeli ve Allah'ın emrettiği gibi terk etmeden yaşamak gerektiği hatırlatılmıştır. Nitekim bu durum kasas süresi 28.ayette "Allah'ın sana verdiği şeylerde ahiret yurdunu ara. Dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana iyilik yaptığı gibi sen de iyilik yap …. (Kasas 28/77)". şeklinde vurgulanmıştır. Kur'an da vurgulandığı gibi birçok sünnet ve hadiste de iktisadın İslam açısından orta ve doğru anlamının aynı şekilde vurgulandığı görülmektedir.

İslam ekonomisinin temelini oluşturan "orta ve doğru" olmaya yönelik Kur'an da yer alan emirler ile beraber birçok hadiste de toplum hayatına dair aynı yolu gösterdiği görülmektedir. Bunlardan bazıları; "Allah'ım! Zenginlik fitnesinin şerrinden sana sığınırım. Allah'ım!

[4] Bknz; "Göğü, yeri ve ikisi arasındakileri biz boş yere yaratmadık..(Sad 38/27)", "Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir… (Enfal 8/28)."

[5] Bknz; "Nefsanî arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kılındı. Bunlar, dünya hayatının geçici menfaatleridir. Hâlbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır (Al'i İmran 3/14)."; "Dünya hayatını ahirete tercih edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve onun eğriliğini isteyenler var ya, işte onlar (haktan) uzak bir sapıklık içindedirler (İbrahim 14/3)."

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

Muhtaçlık/Fakirlik fitnesinin şerrinden sana sığınırım (Buhârî, Deavât, 39; Müslim, Zikr, 49).", "Allah'ım! Senden hidâyet ve takvâ, kanâatkârlık ve zenginlik diliyorum (Müslim, Zikr, 72; Tirmizî, Deavât, 72; İbn Mâce, Dua, 2.)." "Komşusu aç iken tok olarak geceleyen (olgun-kâmil) mü'min değildir (İbn Ebî Şeybe, Kitâbu'l-îmân (nşr. Nâsıruddîn el-Elbânî), Dımeşk).", "Hiç kimse asla kendi el emeğinin karşılığından daha hayırlı bir rızık temin etmemiştir (Buhârî, Büyû', 15; İbn Mâce, Ticâret, 1.'den aktaran Hıdır, 2009)." Kur'an ve hadislerde açıklandığı üzere İslam "orta ve doğru" ya yönelen bir denge dini olarak kabul edilmiştir. İslam'ın orta ve doğru" olma vasfı, sosyal ve ekonomik hayat başta olmak üzere her alanda kendisine yer bulmuştur. Nitekim hadislerin iman, ibadet, ahlâka dair açıklamalarında, iktisadî hayatın tanzimine açıklamalarda toplumun sosyal ve iktisadî problemlerine yönelik dengeli ve doğru yolu gösteren çözüm yolları bulunmaktadır.

2. EKONOMİYE İSLAMİ AÇIDAN BAKIŞ

2.1. İslam Ekonomisi Prensipleri

İslam'ın toplumun her türlü faaliyetini düzenleyen bir din olduğu düşünüldüğünde ekonomi de bu düzenlemelerin içine girmektedir. İslam ahlakının egemen olduğu Müslüman toplumlarda bir takım emir ve yasaklar ile kurallar İslam ekonomisinin temelini oluşturmaktadır. Bu kuralları esas alan İslam ekonomisi ise, toplumda adaleti, bölüşümü, dengeyi ve toplumsal refahı esas alan ahlaki temeller üzerine oturtulmuş bir ekonomiyi hedeflemektedir. İslam inancına tabi olan bir insan açısından ise, ekonomi için de İslam'ın felsefesine uygun hareket ettiği ve bu şekilde elde ettiği kazancı dinen uygun, yapmış olduğu faaliyetler de ibadet olacaktır. İslam'ın kendi içinde barındırdığı prensipler gereğince her Müslümanın emeği ile çalışarak gelir elde etmesi gerektiğini ve onlar için bunun hayırlı olduğu emredilmiştir[6]. Bu doğrultuda bir Müslümanın öncelikli görevi emek gücü ile geçimini sağlamasıdır. Emek gücü ile mevcut ücret ve çalışma şartlarında çalışmak istediği halde iş bulamaması durumunda tabi olduğu yönetici tarafından kendisine iş bulunmaktadır. Bunun da mümkün olmadığı durumlarda ise, iş buluncaya kadar toplumun diğer bireyleri birbirlerine karşı paylaşımcı ve yardımcı olmakla yükümlüdürler[7]. Bu sistem günümüzdeki işsizlik sigortası uygulamasına oldukça benzemekte hatta yüzyıllar öncesinden ekonomi içerisinde kendisine uygulama alanı bulunmaktadır. Ayrıca İslami sisteminde, işsizlik sigortasında olduğu gibi bir prim uygulaması olmamakla birlikte kişiye belirli bir süreliğine ödemeyi de taahhüt etmez. İşsiz olan kişi tekrar iş bulup iktisadi durumunu iyileştirdiği döneme kadar sistem onu desteklemeye devam etmektedir (Hamitoğulları, 1985: 31-32). Bu da İslam'daki yardımlaşma inancının doğal bir uygulamasıdır. Bununla berber günümüzde toplumsal yapıda böyle bir yardımlaşmanın pratikte uygulaması güç olduğundan dolayı bu işin devlet aracılığıyla müesseseleştirilmesi gerektiği kanısındayız.

---

6 Bu ayetlerden bazıları için Bknz; İnsan için ancak çalıştığı vardır. Şüphesiz onun çalışması ileride görülecektir. Sonra çalışmasının karşılığı kendisine tastamam verilecektir (Necm 53/39-41); Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz (Cuma 62/10).

7 Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslam'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir (Tevbe 9/60). Hadis-i Şerif; Koşusu açken tok yatan bizden değildir (Hz. Muhammed s.a.v).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

İslam'ın ekonomiye ilişkin olarak toplum üzerindeki etkisine kısaca değindikten sonra İslam ekonomisi açısından önemli olan temel prensipler ele alınabilir. İslam ekonomisinde kabul görmüş olan temel prensipler ölçülülük, verimlilik ve sosyal adalettir. Sırasıyla bu ilkeleri inceleyecek olursak;

– *Ölçülülük ilkesi*, bu ilke ekonomik hayatta iki şekilde kendisine yer bulmaktadır. Bunlardan ilki tüketiciler açısından ölçülü olma ilkesidir. Bu yönüyle ölçülülük insanlara gerektiği kadar, yeri ve zamanında harcamayı savurganlık ile ifrattan uzak durulmasını tavsiye etmektedir. Nitekim bu durumun Kur'an da "Ey Âdemoğulları! Her mescitde ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü o, israf edenleri sevmez. (A'raf 7/31)." şeklinde emredilmektedir. Diğer taraftan israfı yasaklayan Kur'an'ın "Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır ve çaresiz kalırsın (İsra 17/29)." cimriliği de yasakladığı görülmektedir. Ölçülülük ilkesinin diğer bir tarafında ise ticaret erbapları yer almaktadır. "Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu. Ölçüde haddi aşmayın. Tartıyı adaletle yapın, teraziyi eksik tutmayın (Rahman 55/7- 9)". "...Ölçüyü ve tartıyı adaletle ve tam yapın... (En'am 6/152)". "Ölçtüğünüzde ölçmeyi tam yapın, doğru terazi ile tartın. Bu daha hayırlı, sonuç bakımından daha güzeldir (İsra 17/35)". Dengenin bozulması, hayatı felç eder, fitne, fesat, anarşi ve kargaşa doğurur. Bu bağlamda İslam iktisadında kıt kaynakların hakim olduğu doğada, sosyal refahın artırılması ve kaynakların tüm topluma ve nesilden nesile etkin bir şekilde dağılımın sağlanması için ölçülü bir iktisadi anlayışın benimsendiği görülmektedir.

–*Verimlilik İlkesi*, doğada yer alan kıt kaynakların ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılmasını öngörmektedir. Girdi olarak değerlendirilebilecek kıt kaynaklar, diğer üretim araçları da kullanılmak suretiyle toplumun gayrisafi milli ürün artışına etki etmekte ve ulusun zenginleşmesini sağlamaktadır. Bu noktada verimlilik ilkesi, en az maliyetle ortaya ürünlerin çıkarılmasını ve bu ürünlerin toplumda verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayacak dengenin kurulmasını öngörmektedir. Nitekim verimsiz tüketim ekonomisi gelecekteki tüketiminde bugünden israfına neden olurken aynı zamanda toplumda adaletsiz ekonomik dağılımı tetikleyecek önemli bir faktör olarak karşımıza çıkacaktır.

– *Sosyal Adalet İlkesi*, toplumda nispi eşitlik ve adalet ilkesini savunmaktadır. Kapitalist sistemde hürriyet ilkesi, sosyalizm de eşitlik ilkesi esas olarak kabul etmektedir. İslam ekonomisinde ise adalet ilkesi esas olarak kabul edilmiştir (Kozak, 1999: 243). Nitekim bu durum Kur'an da "Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun. (Şahitlik ettikleriniz) zengin veya fakir de olsalar (adaletten ayrılmayın). Çünkü Allah ikisine de daha yakındır. (Onları sizden çok kayırır.) Öyle ise adaleti yerine getirmede nefsinize uymayın. Eğer (şahitlik ederken gerçeği) çarpıtırsanız veya (şahitlikten) çekinirseniz (bilin ki) şüphesiz Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır (Nisa 4/135)." şeklinde vurgulanmıştır. Bununla birlikte, "Allah rızık konusunda kiminizi kiminizden üstün kıldı. Üstün kılınanlar rızıklarını ellerinin altındakilere vermezler ki rızıkta hep eşit olsunlar… (Nahl 16/71)." ayetinde İslam ekonomisinde insanlar arasında kazanç farklılıklarının ortaya çıkabileceği vurgulanmaktadır. Bunun nedeni, İslam ekonomisinin insan emeğini esas alan bir yapı üzerine kurulmuş olmasıdır. Nitekim faiz gibi emeğin içerisinde yer almayan kazançlar İslam'a uygun değildir[8]. İslam

[8] Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz (Al'i İmran 3/130), Men edildikleri halde faizi almalarından ve haksız (yollar) ile insanların mallarını yemelerinden dolayı içlerinden inkâra sapanlara acı bir azap hazırladık (Nisa 4/161). Faiz yiyenler, ancak

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

ekonomisinde sosyal adalet anlayışında mali gücü yüksek olanın yanında mali gücü düşük olanların gözetildiği bir sistem mevcuttur. Bunlardan en önemlisini Kur'an da da "mallarında (yardım) isteyen ve (iffetinden dolayı isteyemeyip) mahrum olanlar için bir hak vardır (Zariyat 51/19)" ayetiyle emredildiği üzere zekât oluşturmaktadır. Başka bir ayette ise "Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslam'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolculara…(Tevbe 9/60)" verileceği açıklanmıştır. "…Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için (çeşitli alanlarda) kimini kimine derece derece üstün kıldık… (Zuhruf 43/32)". Ölçülü bir toplum yaşamının sağlanması ve iş bölümünün sürekliliğinin sağlanması adına ekonominin aktörleri içerisinde çeşitliliğe gidildiği görülmektedir.

İslâm'da emanete sahip çıkmak, sözü güvenilir olmak, kendisinden emin olunan insan olmak, malındaki diğer hak sahiplerinin payını dağıtmak, haksızlık ve zulümden uzak durmak, kendisine bahşedilen zamanı verimli kullanan, hâl ve hareketlerinde mülayim ve örnek insana uygun yaşamak gibi, emirlerinde iktisadî faaliyetlere yön veren diğer önemli kazanımlar olarak karşımıza çıkmaktadır[9]. İslâmî düşüncenin nihai hedefi, her ne olursa olsun, herhangi bir çeşit, fayda, kâr ya da zenginliğin maksimum olmasını değil, evrenin korunmasıdır. Bu nedenle İslamiyet kazanç elde edilmesi konusunda herhangi bir tereddütte yer bırakmamakla beraber ekonomik anlamda maksimizasyonu hedef almamakta aksine ölçülülük ilkesini benimsemektedir. Bu hususun sadece ekonomi alanında değil bir din olarak İslam yaşanmasında da ne kadar önemli olduğu birçok ayet ve hadiste vurgulanmaktadır[10]. Böyle bir sistemde kişiyi çalışmaya iten saik ise, İslam inancı, üretken olduğu ve insanı emeğinin karşılığını almaya ittiği için ticareti faydalı bir faaliyet olarak saymıştır. Ticaretin insanları kaynaştırdığı ve toplumları medenileştirdiği görüşü savunulmuştur. Bununla birlikte toplumun hayatının devam ettirilebilmesi için her Müslüman erkek ve kadının kazanç elde edilmesi gerektiğini farz kabul eden İslam, Hz. Peygamberin "rızkın onda dokuzu ticarettir." sözü ile de ticarete atfettiği önemi vurgulamıştır. Bu nedenle bir Müslüman adamın ticaretteki öncelikli hedefi Allah'ın rızasını kazanacak nitelikte kazanç elde etmesidir (Zeytinoğlu, 1985: 216).

2.2. İslam Ekonomik Sisteminin Diğer Ekonomik Sistemlerden Farklı Yönleri

İktisadi sistemler, toplum içerisinde ihtiyaçlar doğrultusunda üretimden tüketime ortaya çıkan uyumsuzlukları en tutarlı ve uyarlı bir biçimde çözüme kavuşturabilmek amacıyla benimsenen

---

şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, "Alış veriş de faiz gibidir" demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüte uyarak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. (Allah onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedi kalacaklardır. Allah, faiz malını mahveder, sadakaları ise artırır (bereketlendirir). Allah hiçbir günahkâr nankörü sevmez. (Bakara 2/275-276). Ey iman edenler! … faizden geriye kalanı bırakın. …… Eğer tövbe edecek olursanız, anaparalarınız sizindir. Böylece siz ne başkalarına haksızlık etmiş olursunuz, ne de başkaları size haksızlık etmiş olur (Bakara 2/278-279).

[9] Bknz; …..kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar (Bakara 2/3); Yine onlar ki, emanetlerine ve verdikleri sözlere riayet ederler (Mü'minun 23/8); harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar (Furkan 25/76); Onlar ki, faydasız işlerden ve boş sözlerden yüz çevirirler (Mü'minun 23/3); Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah iyilik edenleri sever (Al'i İmran 3/134).

[10] Bknz bazı örnekler; "Gerçekten biz, her şeyi bir ölçü ve dengede yarattık (Kamer 54/49); Her şey onun katında bir ölçü iledir (Ra'd 13/8)."

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

ve uygulanan davranışların ve kuruluşların oluşturduğu bir bütün olması nedeniyle toplumun bir parçasıdır (Zeytinoğlu, 1985: 2). Toplumların sosyal, siyasi, ahlaki, iktisadi vb. yönlerinin tamamı bütünlük arz etmektedir. Bu nedenle İslam Ekonomisini ele alırken de İslam'ın toplum üzerindeki etkisini sadece iktisadi anlamda değil tüm yönleri ile ele almak gerekecektir (Zaim, 2008: 16). Zira bir toplumun sadece ekonomi yönü ele alınırsa karşınıza sadece buzdağının görünen yüzü ortaya çıkacaktır. Her toplumun kendine özgü bir yapıya sahip olması nedeniyle, ekonomide izlenecek yöntemlerin belirlenmesinde bu hususunda dikkate alınması sağlıklı bir ekonomik işleyiş açısından önemli olacaktır. Diğer bir değişle her ülke, içinde bulunduğu sosyo-politik ve hukuki yapısına göre, iktisadi doktrinleri de esas almak suretiyle kendine özgü bir sentez meydana getirmektedir (Zaim, 2008: 19). Nitekim bugün hâlihazırda Dünya'da kapitalist, sosyalist ve karma ekonomilerden bahsetmek mümkün olacaktır. Bu ekonomiler "ne üretilmeli, ne kadar üretilmeli, kimler tarafından ve nasıl üretilmeli, kimler için üretilmeli" gibi temel soruların cevaplarını aramaları, kıt kaynaklar içerisinde "kişisel ve ortak ihtiyaçların temini" gibi ortak nedenlere dayanmaları açısından birbirine benzer olsalar da ortaya koydukları yöntemler açısından birbirlerinden ayrışmaktadırlar (Zeytinoğlu, 1985: 3-6). Bu ekonomik yöntemlerdeki farklılıklar toplumların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde toplum gerekleri ve anlayışları şeklinde ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi de günümüzde Dünya üzerinde tamamen uygulama alanı olmasa da İslam Ekonomik Sistemidir (Zaim, 2008: 16).

İslam ekonomik Sisteminin dayanağı itibariyle Kuran ve Sünneti temel alan bir yapıya sahip olması ve dini bir temele dayanması, dayandığı temellerin her dönem değişmez ve değiştirilemez kesin hükümlere dayanması nedeniyle diğer iktisadi sistemlerden ayrışmaktadır. İslam tarihinde girişimci ve tüccar zümresi diğer ekonomilerde olduğu gibi iktisadi kalkınmanın bir süreci olarak burjuva sınıfına dönüşmemiştir. Çünkü İslam'da sınıflaşma değil, birlik ve bütünlük esas alınmaktadır. Emek esas üretim faktörü olarak kabul edilmiştir.

Diğer taraftan işçi ve işveren ilişkileri İslam ekonomisinde mutlak değil, nispi ilişkilere dayanmaktadır (Tabakoğlu, 1985: 247-248). Kazancın sağlanmasında işçinin emeği ile işverenin emeği üretim sürecinde birlikte yer almaktadır. Dolayısıyla, işçiler emek sahibi, işverenler ise sermaye sahibi kişilerden oluşur görüşü İslam ekonomisine uygun düşmemektedir. Böyle bir durum toplum içerisinde sınıfsal farklılığın ortaya çıkmasına engel olduğu gibi aynı zamanda emeğini harcayan herkesin sermaye sahibi olmasına da imkân tanıdığı görülmektedir. Böyle bir durumda mülkiyetin belirli zümrelerin elinde toplanması önlenerek topluma yayılması hedeflenmektedir. Emek sahibinin ücreti hak edebilmesi için öncelikle işverenin mal ve haklarına karşı titizlikle yaklaşmalı ve ücret karşılığı emeğini hakkı ile ortaya koymalıdır. İşverenin öncelikle emek sahibini insan onuruna yakışır bir şekilde muamele etmesi ve yapacağı asgari ücret ödemesinde ise, sadece emek sahibi kişi ve ailesinin asgari fizyolojik şartlarını karşılayacak düzeyde değil aynı zaman da insan onuruna yakışır, toplumda sınıfsal farklar oluşturmayacak şekilde sosyal refahını geliştirmesine katkı sunacak şekilde olmalıdır (Zeytinoğlu 1985: 215). Ayrıca emeğin karşılığının sahibinin anlının terinin kurumadan bir an önce verilmesi meselesi de yine içerisinde İslam ekonomisine karşılık bulmaktadır. Hedeflenen amaç elde edilen kazancın bir an önce ihtiyaçlar doğrultusunda ve israf etmeden harcanması ve yeni gelirler ortaya çıkarmasıdır. Nitekim zekâtın hangi nisablar üzerinden neden alındığını düşünecek olursak burada da zekâtın bir diğer amacının sermayenin

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

piyasanın dışında atıl olmasının önüne geçilerek, sürekli olarak yatırım ve üretim sürecinin içinde kalmasını sağlamayı hedeflediği görülmektedir[11].

İslam ekonomisi özellikle aşağıda yer alan nedenlerden ötürü diğer ekonomi yapılarından ayrılmaktadır. Bunlar (Zaim, 2008: 20-43; Asutay, 2007: 5);

i- Temelde dayandıkları kaynaklar ve teoriler farklıdır. Örneğin, İslam ekonomisinde faiz kati olarak yasaklanmışken, diğer ekonomi modellerinde faiz para politikasının temelini oluşturmaktadır. Bu durumda diğer ekonomilerde kar- zarar riskine katlanmadan emek harcamadan gelir temini mümkünken, İslam ekonomisi emek ve kar- zarar riski ile gelirin elde edilmesini ahlaki bulmaktadır. Diğer taraftan insana yükledikleri sorumluluklar açısından İslam ekonomisi "Müslüman insan" modelini benimseyerek nispi eşitlik, sosyal adalet, israfı önleyen, ölçülülük ve verimlilik ilkelerini kendisine rehber edinmiş dini inancının kendisine verdiği sorumluluklarına göre hareket eden insanı benimserken, diğer ekonomiler "iktisadi adam" modelini benimseyerek menfaatini maksimize etmek isteyen, rasyonalist, akılcı ve iktisadi üretimin faktörü olarak gördüğü bir insanı benimsemiştir (Çayıroğlu, 2014: 150).

ii- Ekonomi içerisinde gelirin nasıl dağılması gerektiği noktasında İslam ekonomisi batı ekonomilerinden farklılaşmaktadır. Batılı bilim adamlarına göre, üretim faktörleri esasen emek, doğal kaynak, sermaye ve girişimden oluşmaktadır. Bunlardan emeğin elde ettiği gelir ücret, sermayenin geliri faiz, girişimcinin geliri kar, doğal kaynak geliri ise ranttan oluşmaktadır (Sabuncuoğlu ve Tokol, 2001: 5). İslam'ın ekonomi anlayışında herkes bir iş için zihinsel ve fiziksel çabaları sonucunda kazanç elde eder. Çünkü Kuran'da "İnsan için kendi emeğinin karşılığından başka bir şey yoktur (Necm 53/39)", buyrulmaktadır. Ayrıca İslam ekonomisi keskin sınıfsal farklılıklara karşı çıkmaktadır. Diğer taraftan çalışamayan iş gücü olmayan veya sermayesi bulunmayan kişiler de devletin koruması altında olup gelir dağılımından pay almakta ve bütçede kendilerine fakir ve miskin kaleminden (modern bütçe anlayışında sosyal transfer harcamaları ödeneği) yer ayrılmaktadır (http://islamiktisadi.net/index.php/2017/11/05/islam-ekonomisinde-gelir-dagilimi-ucret-kar-faiz/, 27.07.2018). Öyle ki İslami anlayış bütçe de Müslümanlardan alınan vergilerin sarf yerlerini belirlerken zekât gelirleri altında fakir ve miskinlere, kalpleri kazanılmak istenilenlere (Muellefetu'l- kutub), kölelikten kurtarılacak kimselere (Rikab), ağır borç altına girmiş kimselere (garimin), Allah yolunda olanlara (Fi-Sebilillah) ve Yolculara (İbnu's- sebil) bile yer ayırmıştır İslam hukuku ihtiyaç sahibi olan kişileri gözetirken insanlar arasında dini ayrıma gitmeksizin toplum da gayrimüslimleri de devlet hazinesinden destekleyerek toplumun topyekûn yoksulluktan kurtulması için çaba harcamıştır. Rivayete göre; İmam Ebu Yusuf, dilenmekte olan yaşlı ve kör bir gayrimüslimi devlet hazinesine gönderdiğinde Hz Ömer'in memura Tevbe suresi 60. ayeti örnek göstererek kitab ehli gayri Müslimlerin bu kaynaklardan faydalanabileceğini belirtmiştir. Ayrıca bu kaynaklar dışında kitab ehli olmayan gayri Müslimlerin de İslam devleti bütçesinde düşünüldüğü görülecektir (Yeniçeri, 1984: 194).

iii- Diğer ekonomiler insani değerleri esas alır ve çıkar gruplarının lehine kolaylıkla gayri adil olarak değiştirilebilir. Neticede müteşebbis, kapitalist ve azınlık bir zümre, kitleleri sömürerek

[11] Zekâtla ilgili ayetler için bknz. 2/43, 2/83, 2/110, 27/177, 2/245, 2/254, 2/263, 2/267, 2/271, 2/273, 2/277, 3/92, 4/77, 4/162, 5/12, 5/55, 6/141, 7/156, 9/5, 9/11, 9/18, 9/34, 9/35, 9/53, 9/54, 9/58, 9/60, 9/71, 9/75, 9/98, 9/99, 9/103, 9/104, 11/87, 13/18, 13/22, 13/23, 14/31, 19/31, 19/54, 19/55, 20/14, 21/73, 22/35, 22/41, 22/78, 23/1, 23/2, 23/3, 23/4, 23/60, 24/37, 24/56, 27/3, 30/38, 30/39, 31/4, 32/16, 33/33, 41/6, 41/7, 47/36, 47/37, 47/38, 51/19, 57/11, 57/18, 58/13, 59/9, 64/16, 64/17, 70/24, 70/25, 73/20, 92/18, 98/5, 99/7, 99/8, 107/7.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

büyük sermayeler elde ederken, toplumun geri kalanı ise belirli bir sınıfta ve kazançta yaşamına devam etmek zorunda bırakılmaktadır. Ayrıca böyle bir ekonomik yapı toplumda zamanla manevi tatminsizlik, değer yargılarının yok olması, duyarsızlaşma ve yalnızlık gibi toplumsal sorunları da doğurmuştur (Çayıroğlu, 2014: 151). İslam ekonomisi ise Kur'an ve sünnet temelli bir yapı üzerine kuruludur. Bu yapı çıkar gruplarına göre gayri adil olarak değişiklik gösteremez, emir ve yasakları kesindir.

iv- Ekonomi de önemli bir üretim faktörü konumunda olan insan, İslam ekonomisi açısından ferdiyetçi bir konumda değil, şahsiyetçi bir konumda yer almaktadır. İslam fertleri eğiterek sorumluluk sahibi, ahlaklı ve iyiniyetli; üretim faktörü, tüketici, üretici ve satıcılar yetiştirmeyi hedeflemektedir. İslam ekonomisinde bir fert olarak insan toplumun üzerinde yer almaz ancak topluma hizmet etmek için vardır. İnsan, İslam ekonomisi açısından yalan söylemeyen, sözleşmelere riayet eden, tekelcilik, inkâr, karaborsacılık, spekülatif işlemlerden kaçınan kimse demektir. Nitekim insan için ekonomik faaliyetler gayeden çok bir araç olmanın ötesine geçmemektedir (Tabakoğlu, 1985: 244-247).

v- İslam ekonomisi üretim faktörlerini ele alırken insanı Allah'ın yeryüzündeki temsilcisi olarak gören anlayışı benimseyerek eşrefü'l mahlûkat olarak kabul edip bu çerçevede değerlendirmiştir. Dünya üzerindeki bu vekillik (halifelik), insanın evrenin merkezinde olduğunu ve Allah'ın yeryüzündeki temsilcisi olduğunu göstermektedir. Bu durum, İslami düşüncenin özüdür. Başka türlü ifade etmek gerekirse, her ne pahasına olursa olsun, ekonomik kaynakların yeryüzünde sahip olduğu her şey vesayet esasına dayanır. Evrenin bütünlüğünün sonuçları, bir birey veya grubun herhangi bir ekonomik eyleminin, başkalarının çıkarlarına zarar vermemesi veya evrendeki diğer iyilik kaynaklarına zarar vermesi gerektiğini gösterir. Ekonomi içerisinde bazı çıkar gruplarının faydaların "maksimizasyonu" için ekonomik kaynakların kötüye kullanılması söz konusu değildir (Ashker ve Wilson 2006: 37-38). İslam ekonomisi maddi yönleri, manevi yönlerle de dengeleyici bir sistemi emretmektedir. Ancak diğer ekonomilerde ise üretim faktörleri birer matematiksel fonksiyon olarak ele alınmıştır. Üretim faktörünün bir parçası olan insanda bu sistem içerisinde dişlinin mekanik bir parçası olmaktan çokta ileri gidememiştir. Günümüzde ekonominin içinde müteşebbise karşı emek sahibinin grev hakkı toplu pazarlık hakkı gibi temel haklarla korunmaya çalışılması da bu nedenin bir sonucu olsa gerektir.

vi- İslam ekonomisi kar maksimizasyonu hedefini kabul etmez aksine toplum içinde yoksulluğun önüne geçmek için temel prensipler koyar, ayrıca eşit, adalete uygun verimlilik çerçevesinde ölçülülük ilkesine uygun olarak hareket edilmesi kabul edilir (Ashker ve Wilson 2006: 40). Ancak diğer ekonomilerde kar maksimizasyonu hedefiyle piyasanın yönlendirilmesine izin veren bir yapıya sahiptirler. Bu piyasalarda denge arz- talep koşullarında kendiliğinden sağlanmakta gerektiğinde devletin müdahalesi ile piyasa tekrar işler hale getirilmektedir.

vii- Bugün batı ekonomilerinden özellikle gelişmekte olan ülkelerin temel sorunlarından olan enflasyon konusunda, İslami ekonomik anlayışının etkin çözümlerden biri olabileceği tartışılmaktadır. Ekonomik sistemlerde genel olarak enflasyonun sebebi olarak faiz, para arzında yaşanan dengesizlikler, enflasyonist beklentiler, kaynak israfı ve lüks tüketim, kişisel faydanın sınırlandırılmaması ve üretim aşamasındaki istikrarsızlıklar gösterilebilir. Bu konuda İslam'ın iktisadi açıdan önerisi; haksız kazancı engellemek amacıyla faizin kullanılmaması, israf ve lükse neden olacak aşırı harcamalardan kaçınılması, toplumda maddi hırs ve

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

kanaatkârsızlık yerine toplumda dengeyi gözeten insanlar arasında hırsı engelleyecek rekabeti azaltacak üretim anlayışı, üretim ekonomisinde toplum sağlığına zarar veren maddelerin üretimi yerine temel üretim maddelerinin üretimde ağırlığı hâkimiyetinin sağlanmasıdır. Bu doğrultuda İslam ekonomik sisteminin hakim olduğu bir yapıda enflasyon temel sorun olmaktan çıkabilecektir (Çobanoğlu, 2013: 100).

viii- İslam ekonomisi istihdam ve işsizlik konularında ise emeğin ön planda tutulduğu bir yapıyı kabul etmekte ve herkesin istihdam edilmesini savunmaktadır. Kazançtan ziyade asıl amaç insanların boş durmasının önüne geçmek ve herkesin toplum yaşamına kendince katkı sağlamasını temin etmektir. Nitekim Kur'an bu durum "insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur." şeklinde açıklanmıştır (Necm 53/39). Ancak diğer ekonomik görüşlerde istihdam ve işsizlik kavramları oldukça farklı değerlendirilmektedir. Kazanç temelli bir modeli esas alan bu ekonomilerde çalışma isteği kişilerin ferdi arzularına bırakılmıştır. Bu modelde parası ile emek harcamaksızın banka yoluyla, faizle kazançta normal karşılanmaktadır.

x- Bölüşüm konusunda İslam ekonomisinde adaletin bütünlüğü prensibi geçerli olduğu için bölüşüm tamamen piyasaya bırakılmamıştır ve düzenleyici müdahale araçları geliştirilmiştir. Bunlar zekât, sadaka gibi müesseselerin yanında vakıflar gibi kurumlarla da sağlanmaktadır. Bu kurumlar otomatik olarak işleyerek ikincil gelir dağılımı gerçekleştirmektedir. Diğer ekonomi modellerinde ise ekonominin kendi iç dinamikleri ve arz talep koşulları ile kendiliğinden dengeye geleceği kabul edilmiş ve piyasa serbest bırakılmıştır. Bu modellerde müdahale ancak piyasanın aksadığı durumlarda karşımıza çıkmaktadır.

Bu nedenle İslam ekonomisi, aşağıda özellikleri tanımlanmakta olan yeni bir ekonomik yapı oluşturmayı hedeflemektedir (Asutay, 2007: 5);

i- Ekonomik yapı İslam dininin içinde yer alan bu dinin bir bileşeni olmalıdır.

ii- Üretim faktörlerinden olan üretim, tüketim ile gelir dağılımının insanlar arasında İslam'ın kurallarına uygun dağıtımını esas almalıdır.

iii- Ekonomik ve finansal seçimler İslami kurallar esasına uygun olarak yapılmalıdır.

iv- Ekonomi sürecinin İslami kurallara uygunluğunu tanımlar, analiz eder ve bir yol haritası ortaya koyar.

Chapra (1994 ve 2000), Siddiqi (1991), Naqvi (1981 ve 1994), Ahmed (1980, 1994 ve 2003) ve Sirageldin (2002) gibi önde gelen İslami ekonomistler, İslami ekonominin kavramsal temellerini geliştirmek için İslam ahlakını yansıtan insan hayatının her yönüne etki eden ekonomik ve sosyal politikaları değerlendirerek varsayımsal temellere dayanan bir yaklaşım geliştirmişlerdir. Bu çerçevesinde İslam ekonomisine temelde sekiz adet yaklaşım getirmişlerdir. Bunlar (Asutay, 2007: 5-6); İlki Müslümanlar Allah'ın varlığı ve birliğine iman etmekte ve bu doğrultu da esasen insan hayatının her noktasına etki eden emir ve yasaklara uyum sağlamayı anlatan tevhit inancıdır. Bu alanlardan birisi de iktisadi hayat olup sonuç olarak kendine özgü bir yapı olan İslam ekonomisini doğurmaktadır. İkincisi İslam toplumunda Allah'ın emirleri gereği adalet ve yardımseverlik, üçüncüsü İslam inancına göre insanların özgür iradeleri ile donatıldıklarına ve bu özgür irade çerçevesinde inançlarına karşılığında özgür idareleri ile İslam ekonomisi kurallarına uyulması, dördüncüsü Allah'ın kesin olarak yerine getirilmesini istediği, yapılması kat'i delillerle sabit olan emirleri ifade eden farzdır. Beşinci Rububiyet; Allah'ın her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurmasıdır. Bu düzenleme "gıda ve besinin dağıtımına ilişkin olarak Allah'ın müdahaleleri inceleyerek ekonomik ve sosyal yaşamın çeşitli bileşenleri arasında uyumun sağlanması açısından ekonomik büyüme ve kalkınmanın sürdürülebilir bir şekilde gerekliliğini göstermektedir. Altıncı içinde Allah'ın varlığı ve birliğine imanı, farzı ve rububiyeti de barındıran insanı saflığa, dürüstlüğe taşıyan sosyal refahın gelişmesinde bütünleştirici rol oynayan ve mükemmelliği hedefleyen benliğin arındırılması (Tezkiye), yedinci Allah'ın yeryüzündeki kurallarının uygulayıcısı ve birleştirici rol üstlenen insanlığın temsil anlayışı ve içerisinde ahiret inancının da getirmiş olduğu kul hakkına dayalı bir anlayışı ifade eden Allah'tan önce insanlığa karşı sorumluluk ve son olarak ekonomik faaliyetlerin yürütülmesi gereken yasal çerçeveyi sağlayan şeriatı içine almaktadır. Bu yaklaşımların uygulamaya yönelik birçok etkilerinden bahsetmek mümkündür.

Bu doğrultu da örneklendirmek gerekirse farz bir ibadet olan zekâtın İslam ekonomisinde işleyen bir düzene sahip olması yoksulların ekonomik sistem içerisinde korunduğu bir durumu yani sosyal sorumluluğu ifade eder. Diğer taraftan, rububiyet, tezkiye ve Allah'tan önce insanlığa karşı sorumluluk, ekonomi içerisindeki işleyişin "yanlış kullanımı, kötüye kullanımı, fazla tüketim, israf; savurganlık, kendini insanların üstünde görme ve topluma ait payın reddetmesi (zekat, sadaka vb.); sosyal ve ahlaki olarak yanlış kullanma, gayri adil ve ahlaki olmayan üretimden kaçınılması, insanların sömürüsüne ortam hazırlanmaması ve ekolojik veya çevresel bozulmaların ortaya çıkmasından kaçınılmalıdır. Dahası adalet aksiyomu herkes için fırsat eşitliğini gerektirir. Bireyler toplumdaki ve doğadaki diğerlerinin temel biyolojik ihtiyaçlarını karşılamalarını engellememelidir; "bütün insanlar fırsat eşitliğine sahip olmalıdır. Ayrımcılık olmaksızın çevreden ve kamu kaynaklarından eşit şekilde yararlanmalıdır" (Asutay, 2007: 7).

3. İSLAM EKONOMİSİNİN İŞLEYİŞİNDE DEVLETLERİN ROLÜ

İslam, din ve siyaset arasında bir ayrıma gitmemiştir. İslam, bu yapısı itibariyle hem dini hem de siyasi bir kurumdur (Ashker ve Wilson 2006: 30). Nitekim "… O, Allah'tır, bir tektir. Allah Samed'dir (Her şey O'na muhtaçtır, o, hiçbir şeye muhtaç değildir)". Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir (İhlas 112/1- 4)". Bu ayeti kelimeden de anlaşıldığı üzere Allah ve onun getirdiği kurallar her yerdedir ve değişmez. Bu bağlamda ekonominin işleyişinin belirlenmesinde Allah'ın emir ve yasaklarının olması da doğal olacaktır. Ancak her ne kadar İslam'da belirlenmiş kurallar olsa da İslam'ın uygun gördüğü şekilde toplum hayatının yürütülebilmesinde devlet politikalarının ekonomiye yön vermesi ön planda rol almaktadırlar. Bu durumda politik ekonomi, devlet siyasetinin, iktisat teorisinin ve yöntemlerinin politik ideolojiyi ve hükümetler tarafından alınan kararları, şirketlerin ve bireylerin, insan gruplarının veya toplumların faaliyet gösterdiği ekonomik ortamı nasıl şekillendirdiğini ve belirlediğini ele almaktadır (Gallego ve Schofield, 2016). Toplum her ne kadar İslam'ın emir ve yasakları çerçevesinde hayatını şekillendirecek olsa da, toplumun üzerinde olan devlet, belirlemiş olduğu kurallar çerçevesinde toplum hayatını yönlendirecektir. İslam ekonomik anlayışının sağlıklı işleyişinin sağlanmasının bir diğer yolu da İslam ekonomisinin uygulanışında süre gelen tartışmaların çözüme kavuşturulmasıdır (Falay, 1994: 222-236).

Toplum hayatının ekonomi içerisinde etkin bir şekilde işleyişine yönelik olarak büyük İslam düşünürlerinin de ekonomi ve devlet yapısına yönelik birçok tartışmaları ve önerileri olduğu,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

çeşitli görüşleri savundukları görülmektedir. Bunlardan birisi olan Gazali, piyasa mekanizmasını, arz ve talebe dayalı fiyatın piyasa koşullarına göre belirlendiği bir yapı üzerinde durmakla beraber piyasa aktörlerinin karşılıklı çıkarlarını temsil eden, iş bölümü ve uzmanlaşmayı sağlayan bir yapı olarak görmektedir. Piyasanın işlerliğini kaybettiği durumlarda ise devletin harekete geçerek kamu müdahalesinde bulunmasını öne sürmektedir. İbn Teymiyye doğrudan İslam'ın kurallarının her alanda hakim olduğu doğrudan İslami kurallara dayanan ekonomik faaliyetlerin gerçekleşebileceği bir sistemi savunmakla birlikte emeğe ve işbölümüne özellikle önem atfetmektedir. Sosyal ve ekonomik verimliliği ortaya çıkaracak piyasa mekanizmasının "hisbe kurumu" ile hileli ürünleri, ölçüleri, tartıları, fiyat kıranları, karaborsa yapanları kontrol ederek piyasada oluşacak arz-talep mekanizmasının bozulmasını engelleyecek bu kurum ile piyasayı düzenleyecek bir sistem önerisinde bulunmaktadır (Gölçek ve Gülşen, 2017: 585-587). İbn Haldun ise Gazali'ye benzer şekilde iktisadi hayatta devletin rolüne ilişkin görüşü daha çok devletin piyasa içerisinde üretimden kaçınarak piyasa da düzenleyici rol üstlenmesine yöneliktir. Bu anlayışa göre devlet piyasa da üretmek yerine adalet, güvenlik gibi temel ihtiyaçları karşılamalı işleyen piyasa üzerinden vergi gibi çeşitli gelirler elde etmelidir. Nitekim bu sistemin Klasik iktisadi görüşle de örtüştüğü görülmektedir;

İbn Haldun'un felsefesine göre iktisadi hayatın gelişmesinde bireysel ve psikolojik faktörler oldukça önemlidir. Bu konuyu değerlendirirken de sosyal, siyasi ve iktisadi şartları göz önüne almak suretiyle bir sonuca varmaktadır. İbn Haldun'un iddiası bir bireyin ve toplumun psikolojik yapılarının, kişisel özelliklerinin sosyal ve iktisadi hayatı etkilediğini ileri sürerken diğer taraftan da sosyal ve ekonomik yapının toplum ve bireyler üzerinde etkili olduğunu savunmaktadır. İbn Haldun siyasi baskı ve zulmün, insanlarda iktisadi faaliyette bulunma isteği üzerinde olumsuz etkisi olduğunu düşünmektedir (Kozak, 1985: 115). Haldun ekonomide bireysel ve psikolojik faktörlerin önemini şöyle ortaya koymaktadır:

Devletlerin ilk kuruluş dönemlerinde toplumu, yöneticilerle birbirine bağlayan en önemli bağ ortak değer ve idealler üzerine kuruludur. İlk kuruluşta yöneticiler toplumun hak ve özgürlüklerine saygılı ve isteklerine kulak veren bir yapıya sahiptirler. Şefkatli ve halkıyla ilgili bir yönetimin olduğu bir durumda halkın idealler çerçevesinde başarma, çalışma şevk ve arzusu artış göstermektedir. Bu durumda toplumda idealler çerçevesinde iktisadi faaliyetlerde bulunma ve kalkınma arzusu da paralel olarak gelişecektir. Ancak zamanla lüks ve israfa yönelen başarısız yönetim anlayışı sergileyen ve sonuç olarak halkından kopuk politikalar belirleyen bir yönetim anlayışına doğru gidildikçe toplumda iktisadi hayatta tutunma arzu ve isteği zamanla kırılacak, isteği kırılmayan birçok bireyde de yeni düzene adaptasyon süreci başlayacak veya bu sürecin içerisinde kalmaya mecbur bırakılacaktır (Haldun, 2016: 339-340). Toplumun mallarına karşılıksız, karşılığı olmayan değerde ya da kişinin rızası alınmadan el konulması, emeğin karşılığının zamanında ve ederince verilmemesi, adalete uygun olmayan yöntem ve miktarlarda vergi toplanması, toplumu angaryaya maruz bırakma, topluma uygun olmayan yönetim tarzı ve ekonomik sistemi belirleme gibi durumlar devlet yönetiminde etkin işleyişin aksamasına neden olacaktır. Böyle bir yönetim anlayışının hâkim olduğu bir devlet yapısında, üzerinde İslam ahlakı hâkim olan Müslüman toplum, İslam ekonomik sisteminin kurallarına uygun olarak yaşamayı yeğleyecek ancak siyasi ve iktisadi ortam onu değişmeye mecbur ya da maruz bırakacaktır.

İslami anlayışın güçlü olduğu bir ekonominin ortaya çıkması ya da İslam inancına tabi toplumun İslami emirler çerçevesinde iktisadi hayatını devam ettirebilmeleri için her şeyden önce ülkede siyasi istikrara ihtiyaç vardır. Siyasi istikrarın sağlandığı durumda ülkede herkesin

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

özgürce hareket edebildiği bir güven ortamı gelişecektir (Genç, 2015: 146-148). Güven ortamının geliştiği bir toplumda, insanlar iktisadi hayatını dini ve ahlaki temellere oturtabilecekleri kendince bir ihtisaslaşmaya gideceklerdir (Genç, 2015: 150-152). Bunun yanında emeğe saygılı, eğitimli insanların hakim olduğu ve ahlaki temelleri güçlü ve bağımsız bir ekonomik yapıda İslam ahlakının etkinlik kazandığı ekonomilerin olmazsa olmazlarındandır (Özkılıç, 2006: 6-7).

Devletlerin piyasadaki iktisadi anlayışları, İslam ekonomisinin sağlıklı işleyişi açısından belirleyici bir husustur. Devlet ekonomik anlayış olarak batı tarzında bir ekonomi anlayışı belirleyecek olursa İslam'ın tüm öğretilerine rağmen yasaklanan iktisadi olaylara maruz kalmak kaçınılmaz olabilecektir. Bu konuda İslam toplumlarının en çok uğraş verdikleri konu Faiz'in ekonomik hayatın her evresinde karşılarına çıkıyor olmasıdır. Nitekim faiz Allah tarafından koşulsuz olarak yasaklanmış bir kazanç şeklidir[12]. Faiz'in bankacılık sektörünün ortaya çıkması ile daha da yaygınlaşmasıyla Müslümanlar bu duruma uzun bir süre çözüm üretmekten uzak kalmışlardır. Ancak zamanla faiz'i günlük ekonomik hayatlarında kabullenmek durumunda kalmışlardır. 20.yy'ın ortalarından itibaren mevduat bankacılığına alternatif arayışları başlamış ve 1963-66 yılları arasında Mısır'da faizsiz bankacılık modelini denenmeye çalışılmışsa da başarılı olamamıştır. 1974 yılında kurulan İslâm Kalkınma Bankası; yaşayan faizsiz bankaların ilki olarak kabul edilmektedir (TKBB, 2018: 47).

İslami bankacılık anlayışı, faize alternatif olarak "kar payı" uygulamaya koymuştur (TKBB, 2018: 48). Bu uygulamaya göre maddi sermayesini bankaya yatıran kişi bankanın karı ve zararına ortak olmak suretiyle kar veya zarar edeceği kabul edilmektedir. Ancak Türkiye'deki 20 yıllık verilerin ortalaması incelendiğinde Kar Payı hesabının bugüne kadar genel olarak kar açıkladığı görülmektedir (TKBB, 2018: 44-45). Bu durum eleştirilere neden olmaktadır. Bu eleştirilere karşın Katılım Bankacılığı, "iyi yönetim" ve "iyi istihbarı bilgi" ile yatırımların doğru sektörlere ve şirketlere kanalize edildiğini zarar edeceği durumlarda ise erken müdahale ile zararın önlediği şeklinde savunma yapmaktadır (TKBB, 2018: 48). Diğer taraftan kar payı oranları ile piyasa faiz oranlarının birbirine yakın seyir izlemesini de (TKBB, 2012: 42), konvansiyonel bankalarıyla aynı piyasada ve ekonomide yer almaları sonucunda oluşan rekabet koşulları kaynaklı olduğunu görüşü de dikkate değerdir (TKBB, 2012). Böylece kar payına yönelen sermaye sahiplerinin piyasa koşulları ile korunması hedeflenmektedir. Bu hassasiyet ile başarılı bir İslami finans uygulamasının ortaya konulabilmesi için İslami finansa daha uygun olan Müşareke, Mudaraba ve Risk sermayesi, Selem vb. finansman teknikleri ile ortaklıklar yapmak suretiyle kazanç sağlanan yöntemlerin tercih edilmesi, daha uygun olacaktır (Terzi, 2013: 66-73). Ayrıca İslami bankacılıkta verilen faizsiz kredilerde de benzer özellikler görülmektedir. Müşterilerden herhangi bir yıllık faiz talep edilmemekle beraber serbest piyasa koşullarında İslami finans kurumlarının asgari düzeyde rekabet edebilmeleri için dosya masrafı,

[12] İnsanların malları içinde artsın diye faizle her ne verirseniz, Allah katında artmaz. Ama Allah'ın hoşnutluğunu isteyerek her ne zekât verirseniz; işte bunu yapanlar sevaplarını kat kat arttıranlardır (Rum 30/39). … kendilerine yasaklanmış olduğu halde faiz almaları, insanların mallarını haksız yere yemeleri sebebiyle önceden kendilerine helal kılınmış temiz ve hoş şeyleri onlara haram kıldık (Nisa 4/161). Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz (Al'i İmran 3/130). Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, "Alış veriş de faiz gibidir" demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüte uyarak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. (Allah onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedi kalacaklardır (Bakara 2/275).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

hizmet bedeli gibi çeşitli adlar altında kredi vadesine göre belirlenen faize yakın masraflar ortaya çıkarılmaktadır. Bu uygulama bize aslında batı ekonomisi kurallarının hâkim olduğu bir sistemde, İslam'a uyarlanmış bir ekonomik yapının, batı ekonomisi işleyişinin etkisi altında olduğunu göstermektedir.

Devlet siyasetinin İslam ekonomisine uygun işlemediği batı tarzı ekonomilerde İslami usullere uygun ekonominin etkin olamayacağına ilişkin diğer hususlardan bazıları şöyle özetlenebilir. İslam'da elde edilen kazancın atıl olarak elde tutulması uygun görülmemiş olup elde edilen kazancın bir an önce piyasaya sokularak yatırım amacıyla kullanılması öngörülmüştür. Ancak günümüzde spekülatif para talebi yöntemiyle gerek döviz piyasaları gerekse borsa üzerinden kazanç elde etmek meşru kabul edildiğinden öncelikle bu durum toplumu emeksiz kazanca yönlendirmekle beraber ayrıca emek ve sermaye piyasasında reel kazanç üzerinde istikrarsızlığa neden olmaktadır. Batı tarzı ekonomi sistemi ölçülülük, sosyal adalet gibi ilkeleri maksimum kar karşısında değersizleştirdiği için kayıt dışı ekonomi, kayıt dışı işçi gibi temel sorunlar ortaya çıkmakta emek ve sermaye mal ve hizmet üretiminin gerçek karşılığını bulamamaktadır. Özellikle mal ve hizmet sektöründe ekonomik sistemin aracıları kullanarak ticareti organize etmesi emek sahiplerinin hak ettiklerinin karşılığını alamamasının diğer bir nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla İslam ahlaki perspektife göre kazancın emeğe dayanması uygulamasından uzaklaştıkça toplumda haksız rekabet ortaya çıkmakta ve sosyal adaletin daha da bozulduğu görülmektedir.

İslam ekonomik sisteminin işlemediği bir toplumda ekonomik alanda aksayan bir diğer yön ise, zekât müessesesine işlerlik kazandırılamamasıdır. Zekât müessesesinin sosyal ve ekonomik faydalarından biri de zekâtın yoksulluğu gidermede etkin bir araç olmasıdır. İkincisi ise zekâtın servet diğer bir değişle atıl birikim üzerinden alınması nedeniyle ekonomiyi canlı tutmasıdır. Zekâta işlerlik kazandırılması halinde yastık altında atıl olarak kalan para, altın ve benzeri sermaye değeri olan nisablar kolaylıkla ekonomiye kazandırılabilecektir. Sonuç olarak İslam ekonomik sistemin bir bütün olarak uygulanmadığı bir düzende İslam ekonomik anlayışına uygun kısmi düzenlemeler kendisinden beklenen sonucu tam olarak vermesi beklenemez. Bununla birlikte bazı uygulamalara gidilmesi de faydadan ari değildir. Bir bütün uygulanmıyor deyip İslam iktisat sisteminin hiçbir müessesesinin de dikkate alınmaması tensip edilemez.

SONUÇ

Küreselleşen Dünya düzeninde medeniyetler arasındaki farklar her geçen gün daha da belirsiz bir hal almaktadır. Özellikle teknolojik gelişmelerle birlikte bilginin mobilitesinin artması toplumlar arası bilgi alışverişini hızlandırmış ve bu durumda karşılıklı etkileşime ve entegrasyona neden olmuştur. Öyle ki global düzeyde ortak sosyo-kültürel ve ekonomik bağlar kurulmuştur. Günümüzde devletler yalnızlaşmak yerine aksine birlikler kurmak suretiyle birer ekonomik güç olma konusunda rekabet eder konuma gelmişlerdir. Entegrasyon sürecinin dışında kalan devletler ve toplumlara ise Dünya'dan izole olmaktan başka bir seçenek bırakılmamıştır. Böyle bir dünya düzenin olduğu ortamda Müslüman toplumlar ve bu toplumlara ait devletlerde kaçınılmaz olarak entegre olmaları gerekmektedir.

Entegrasyon sürecinin hızlanması ile birlikte devletler ve toplumlar kendi değerlerini bir kenara bırakarak küresel güçlerin belirlediği evrensel değerlere doğru yaklaşma eğilimi göstermeye başlamışlardır. Bu nokta da bir toplumu her açıdan düzenleyen İslam anlayışı da bu süreçten

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

zarar görmüştür. Nitekim İslam inancına ve kültürüne sahip olan toplumlar da bu değerleri yaşatmak ve geliştirmek yerine evrensel değerlere doğru evrilme eğilimi içine girmişlerdir. Bu süreç kaçınılmaz olarak İslam ekonomik sistemini gelişip kuramsallaşmasına engel teşkil etmiştir.

İslam ekonomisinde olumsuz etkileyen en önemli etkenlerden biri de Müslüman ülkelerin içinde küresel güç olarak dünya ekonomik işleyişine yön verecek bir ülkenin bulunmamasıdır. Yani küresel pazarda Müslüman devletler oyun kuran aktör değil kendisine biçilen rolü oynayan figür olmalarıdır. Bir başka neden ise, İslam ekonomisi ile batı tarzı ekonomilerin temelden birbirlerinden ayrışıyor olmalarıdır. Bu nedenle her iki ekonominin birlikte tam uyum içinde çalışmaları mümkün görülmemektedir. Mesela İslam, ekonomiyi bir amaçtan çok araç olarak gördüğü için ekonomide ölçülülük ilkesini esas olarak kabul etmiştir. Ekonomide maksimum kar değil, toplumsal barış ve toplumsal faydanın maksimumlaştırılması esas alınmıştır. Diğer taraftan İslam ekonomik anlayışında insan bir üretim faktörü olarak iktisadi adam gözüyle değil Müslüman adam gözüyle bakmaktadır. Bu sistem içerisinde emek sahibi ile işveren arasında bir statü tanımlanmamış olup sınıfsal ayrım kabul edilmemiştir. Bu süreçte işveren de işyerinde emeğe dayalı kazanç sağlamakla mükelleftir. İslam ekonomisi topluma bakış açısı itibariyle de batı ekonomilerinden ayrışmaktadır. Bu anlayışın oluşturduğu bütünlük ne liberal sistemde ne de sosyalist sistemde karşılık bulur.

İslam ekonomik sistemde piyasa şartları içerisinde iş bulabilen çalışmaya gücü yeten herkes çalışmak zorundadır. Çalışmanın karşılığı olmayan her kazanç (miras gibi İslam'da yeri olan ivazsız kazanımlar hariç) haksız kazanç olarak kabul edilmiştir. Çalışarak kazanmaya gücü yetmeyen ya da iş bulamayan her bireyde koşulsuz devlet güvencesinde kabul edilir ve bazı devlet bütçesi kalemlerinden temel gelire ulaştırılmaktadır. Ayrıca İslam ekonomik sistemi, liberal ekonomik sistemden ayrışmak suretiyle belirlemiş olduğu şahsına özel yöntemlerle; Sosyal adalet, güvenlik ve refaha çözüm üretilmeyi, israfın önüne geçilmeyi, piyasada istikrarın sağlanması için para politikasının İslami usullere uygun belirlenmesini, devletlerin sosyal devlet niteliklerini ön plana çıkaran bir yapıyı önermektedir.

İslam ekonomik sistemini her ne kadar Kur'an, Sünnet ve Hadislere dayanan kendine özgü bir uygulama anlayışı olsa da toplumun ve devlet siyasetinin böyle bir ekonomik sistemi uygulayabilecek bir alt yapıya sahip olması gerekecektir. Yani hem devlet hem de toplumun böyle bir ekonomik sistemi kabullenmesi gerekmektedir. Birisinin eksik olduğu noktada sistemin işleyişi sağlıklı olmayacaktır. Nitekim bir toplumun İslam'ın koymuş olduğu kurallar çerçevesinde ekonomik hayatlarını düzenlemeye çalıştıklarını düşünelim; bu süreç içerisinde eğer devlet siyasi olarak bu ekonomik anlayışın altyapısını hazırlamıyor ya da diğer ekonomik yöntemleri benimsemeyi kabul ediyorsa toplumun çabasının başarısına engel oluşturabilecektir. Son olarak etkin başarılı bir İslami ekonomik sistemin uygulanabilmesi için öncelikle hem İslam ahlakına gönülden benimseyerek buna uygun hareket eden bir toplum olması hem de devlet siyasetinin buna uygun olması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Ashker, A. El-, ve Wilson, R., Islamic Economics: A Short History, Leiden: Brill, 2006.

Asutay, M., "A Political Economy Approach To Islamic Economics: Systemic Understanding For An Alternative Economic System", Kyoto Bulletin of Islamic Area Studies, Vol: 1, No: 2, 2007.

Çayıroğlu, Y., "İslâm İktisadının Karakteristik Özellikleri", İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, s y. 24, 2014, ss. 149-183.

Çobanoğlu, Ş., İslam Ekonomisi, 1.Baskı, Yediveren, İstanbul, 2013.

Falay, N., "İslam Ekonomisi- Maliyesi: Çözülemeyen Sorunsallar", Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 1994, http://dergipark.gov.tr/iumamk/issue/756/8130, ss. 222- 236.

Gallego, M. ve Schofield, N., Studies İn Political Economy, The Political Economy of Social Choices, Springer, Canada, 2016.

Genç Yılmaz, S., "İbni Haldun'un Devlet Anlayışı Çerçevesinde "Refah Devleti" ve "İktisadi Kalkınma" Düşüncesi", Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, ISSN: 2147-7655, Cilt:3, Sayı:1, Haziran: 2015, ss. 141- 154.

Gölçek, A. G., ve Gülşen, M. A., "İbn Haldun ve Serbest Piyasa Fikri: İbn Teymiyye ve Gazali'den Kanıtlar", The Journal of Academic Social Science, Yıl: 5, Sayı: 57, Kasım 2017, ss. 576-590.

Haldun, İ., Mukaddime (I.cilt), 2.Baskı, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, (Haz. Arslan Tekin), İstanbul, 2016.

Hamitoğulları, B., "İktisadi Vahşi Büyüyenin Bunalımları ve İslam Kalkınma Modelinin Vaadettikleri", İktisadi Kalkınma ve İslam, (Haz. Beşir Hamitoğlu, Sacid Adalı vd.), İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, ss. 9- 33.

Hançerlioğlu, O., Ekonomi Sözlüğü, 5.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.

Hıdır, Ö., "Hadislerde Üretim, Tüketim ve Dolaşım Ekonomisine Dair "Orta Yol/Denge" Prensibi ve Bediüzzaman'ın "İktisad" Anlayışı", Köprü Dergisi, Sayı 106, Bahar 2009.

http://islamiktisadi.net/index.php/2017/11/05/islam-ekonomisinde-gelir-dagilimi-ucret-kar-faiz/, 27.07.2018.

Kozak, İ. E., "İbn Haldun'un İktisadi gelişmede Psikolojik Faktörlere Verdiği Yer", İktisadi Kalkınma ve İslam, (Haz. Beşir Hamitoğlu, Sacid Adalı vd.), İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, ss. 113- 139.

Kozak, İ. E., İbn Haldun'a Göre İnsan-Toplum-İktisat, Değişim Yayınları, Adapazarı, 1999.

Mankiw, N. G., Principles of Microeconomics, First Edition, South- Western Cengage Learning, 2008.

Marshall, A., Principles Of Economics, Book I- Preliminary Survey, Vol I, Third Edition, London, 1895.

Özkılıç, İ., "İbn Haldun'da İktisadî Kalkınmanın Dinamikleri ve Girişimcilik", Akademik Bakış Dergisi, ISSN:1694 – 528X, Sayı: 10, Eylül, 2006, ss. 1-14., ss. 6- 7.

Sabuncuoğlu, Z., ve Tokol, T., İşletme, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2001.

Şahin, H., İktisada Giriş, 5.Baskı, Ezgi Kitabevi, 1997.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 69 Eylül – Ekim 2018
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

Tabakoğlu, A., "İslam İktisadı Açısından Kalkınma", İktisadi Kalkınma ve İslam, (Haz. Beşir Hamitoğlu, Sacid Adalı vd.), İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, ss. 247- 248.

Terzi, A., "Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı?", Giresun Üniversitesi Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 5, Sayı 9, 2013, ss. 62- 75.

TKBB, Türkiye katılım Bankaları Birliği, TKBB 2011 Final Raporu, TKBB Yayını, 2012.

TKBB, Türkiye katılım Bankaları Birliği, TKBB 2017 Final Raporu, TKBB Yayını, 2018.

Yeniçeri, C., İslam'da Devlet Bütçesi, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1984.

Yıldız, M. S., Mekki Sürelerde İslam Ekonomisi, Şule Yayınları, İstanbul, 2017.

Zaim, S., İslam Ekonomisi Temelleri, (Haz; Âdem Esen, Turan Koç vd.) İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi Yayını No: 6, 2008.

Zeytinoğlu, E., Ekonomik Sistemler, Gözden Geçirilmiş 2.Baskı, Marmara Üniversitesi Yayını No: 429; İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 373, İstanbul, 1985.